

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ЯК ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ

КОБКО Євген Васильович - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ

ORCID: [https:// orcid.org/0000-0002-3121-0823](https://orcid.org/0000-0002-3121-0823)

УДК 342.9

DOI 10.32782/EP.2022.2.5

Відзначено, що національна безпека представляє собою такий стан, за якого: по-перше, у країні будуть відсутні реальні та потенційні внутрішні та зовнішні загрози суспільному ладу, економіці тощо; по-друге, громадяни країни зможуть повною мірою реалізувати свій потенціал, а також гарантовані їм конституційні права та свободи; по-третє, наявні державні гарантії будуть повною мірою забезпечувати стабільний розвиток суспільства та ключових інтересів української нації.

Доведено, що адміністративно-правова охорона та захист представляють собою здійснювану у встановленому законом порядку діяльність уповноважених суб'єктів, яка спрямована на те, щоб: а) створити належне нормативно-правове підґрунтя для охорони та захисту законних прав свобод ті інтересів громадян; б) забезпечити практичне втілення у життя норм права у всіх сферах суспільного життя; в) реалізовувати заходи, спрямовані на забезпечення правопорядку, а також застосування заходів впливу до правопорушників.

Аргументовано, що національна безпека держави, як об'єкт адміністративно-правової охорони та захисту, представляє собою особливу сферу суспільних відносин, які виникають з приводу створення безпечних умов для розвитку та становлення суспільства та метою функціонування яких є своєчасне виявлення та попередження виникнення реальних та потенційних загроз національним інтересам.

Відмічено, що на сьогодні національна безпека є однією із ключових проблем, яку необ-

хідно вирішити вітчизняному законодавцю на шляху становлення України, як самостійної, демократичної, економічно та політично незалежної європейської країни, з якою буде рахуватись світова спільнота. А відтак, значення адміністративно-правової охорони та захисту національної безпеки полягає у тому, що вона: забезпечує стабільний розвиток суспільства, а також надає можливість кожному окремому громадянину вільно розвиватись та реалізувати гарантовані їм конституційні права, свободи та інтереси; сприяє активному та ефективному економічному та політичному розвитку держави та суспільства; підвищує внутрішню та зовнішню конкурентоспроможність держави, а також її імідж на міжнародній арені; прямо впливає на рівень довіри населення до держави взагалі, а також її органів зокрема.

Ключові слова: охорона, захист, адміністративно-правова охорона та захист, забезпечення, національна безпека.

Постановка проблеми

Сьогодні українська держава знаходиться на новому, втім вкрай складному етапі свого розвитку. Зазначене обумовлено низкою чинників соціального, економічного та геополітичного характеру. Ускладнює ситуацію і пандемія Коронавірусу (COVID-19), яка суттєво вплинула на всі сфери людського життя та послабила фінансово-економічні позиції не тільки України, а й багатьох світових держав. З огляду на це, а також на ряд внутрішніх та зовнішніх дестабілізацій-

них процесів, які тривають у нашій країні, важливим завданням законодавця є створити дієву та ефективну систему національної безпеки. Остання є невід'ємною складовою для забезпечення функціонування будь-якої держави, як самостійної та незалежної, а її громадяни будуть відчувати себе захищеними та матимуть можливість повною мірою користуватись гарантованими їй конституційними правами, свободами та інтересами.

Стан дослідження

Поняття національна безпека неодноразово потрапляло у поле зору різних науковців. Зокрема йому приділяли увагу: М.О. Косолапов, М.Ф. Криштанович, Я.Я. Пушак, В.І. Булавін, О.О. Резнікова, В.Ю. Цюкало, Д. О. Беззубов, В.Г. Пилипчук, М.І. Флейчук, В.І. Франчук та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових здобутків, у юридичній літературі не сформовано теоретичного підходу стосовно поняття та значення національної безпеки держави як об'єкта адміністративно-правової охорони та захисту.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є запропонувати авторське визначення поняття національної безпеки держави як об'єкта адміністративно-правової охорони та захисту. Задля досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: узагальнити наукові думки стосовно сутності понять охорона та захист; розкрити теоретичні думки щодо тлумачення категорій адміністративна охорона та захист.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає в тому, що в статті вперше, спираючись на аналіз наукових поглядів учених та норм чинного законодавства, запропоновано авторське визначення поняття національної безпеки держави як об'єкта адміністративно-правової охорони та захисту.

Виклад основного матеріалу

Починаючи наукове дослідження варто відзначити, що національна безпека – це такий стан, за якого: по-перше, у країні будуть відсутні реальні та потенційні внутрішні та

зовнішні загрози суспільному ладу, економіці тощо; по-друге, громадяни країни зможуть повною мірою реалізувати свій потенціал, а також гарантовані їм конституційні права та свободи; по-третє, наявні державні гарантії будуть повною мірою забезпечувати стабільний розвиток суспільства та ключових інтересів української нації. А відтак, національна безпека потребує належного адміністративно-правового захисту та охорони.

Так, відповідно до словникової літератури, охорона – це комплекс дій планувального характеру, що забезпечує безпеку функціонування індивіда. Це визначення достатньо містке, а під комплексом дій доцільно розуміти деяку сукупність організаційних, наукових, технічних, правових заходів [1, с.123]. Термін охорона, відмічає В. Галуцько, з одного боку, тлумачить як безпосередній правовий захист соціальних інтересів громадян соціальних груп усього суспільства, а з іншого – як стимулювання таких соціальних дій, наслідком чого було б зміцнення наявних суспільних відносин і нейтралізація тих соціальних тенденцій, що загрожують їм. Виходячи з цього, на переконання вказаного вище науковця, слід вважати, що відносини адміністративно-правової охорони права власності обслуговують адміністративне право в цілому. Тут виникають вольові відносини, що позначають взаємозв'язок прав і обов'язків суб'єктів і об'єктів, які беруть у них участь, оскільки цей зв'язок пов'язаний нормами адміністративного права. У них сформовано визначену правосуб'єктність, юридично виражено сукупність соціальних властивостей учасників правовідносин охорони. У загальному вигляді це можна сформулювати як право невіддільних фізичних і юридичних осіб перебувати під публічною охороною публічної адміністрації та обов'язок суб'єктів публічної адміністрації забезпечити таку охорону. Звідси витікає особлива специфічна форма адміністративно-правових відносин у сфері охорони прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Прийнято вважати, що основною особливістю цих відносин є їх правова нерівність, оскільки суб'єкт публічної адміністрації має пріоритет своєї волі над волею всіх інших об'єктів [2; 3].

Л.О. Кожура визначає, що охорона - це превентивна, запобіжна діяльність організаційно-правового характеру з метою недопущення порушення прав, а захист - це діяльність, що виявляється в застосуванні юридичних засобів щодо порушених прав осіб. Далі вказаний науковець зазначає, що особливості адміністративно-правового захисту такі: проявляється лише у правовій формі діяльності, а не в будь-якій іншій діяльності органів публічної адміністрації; вступає в силу з моменту набуття чинності нормативно-правового акта, який гарантує правовий статус особи; регулює відносини, що пов'язані зі здійсненням прав і виконанням обов'язків, адже останні - невід'ємний складник правового статусу особи; обов'язково підкріплений юридичними гарантіями, що встановлені державою та відображені в нормах права. Отже, підсумовує Л.О. Кожура, під категорією «адміністративно-правовий захист» варто розуміти організаційно-правову діяльність органів публічної адміністрації, яка здійснюється на основі адміністративно-правових норм, підкріплена системою правових гарантій; сутністю якої є забезпечення та захист за допомогою правових засобів прав осіб від протиправних діянь з притягненням правопорушників до юридичної відповідальності [4; 5].

О.М. Правоторова переконливо доводять, що адміністративно-правова охорона - це інститут адміністративного права, що складається з однорідних норм адміністративного права, правовий вплив яких спрямовано на попередження правопорушень (профілактику злочинів) та відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, що здійснюються за допомогою адміністративного інструментарію - форм адміністративної діяльності публічної адміністрації, засобів адміністративного примусу та адміністративних процедур [6]. В іншій своїй науковій праці О.М. Правоторова вказує, що важливе значення мають також чотири рівні ефективності адміністративно-правової охорони: достатній, коли закладені в нормативно-правових актах завдання публічної адміністрації щодо відновлення порушених прав невіддільних осіб загалом виконуються; недо-

статній, що характеризується частими випадками невідновлення порушених прав та свобод людини і громадянина, але такими, що не характеризуються системністю; кризовий, коли виникають системні порушення прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, вони не отримують від держави через опосередковану діяльність публічної адміністрації захисту, а незадоволеність громадян набуває значного соціального вагомості протесту; неефективний, коли порушені права і свободи та законні інтереси фізичних і юридичних осіб практично не відновлюються, а корупція наповнює правоохоронну систему, при цьому норми адміністративно-правової охорони змінюють свою гуманну і справедливу сутність та самі стають чинниками дестабілізації суспільних відносин. У своїй загальній формі ефективність адміністративно-правової охорони як соціальне явище відображає співвідношення між метою діяльності публічної адміністрації в цій сфері та результатами, досягнутими щодо відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб; об'єктивно ефективність адміністративно-правової охорони є оціночною категорією адміністративного права [7, с.35].

Аналізуючи таку правову категорію, як «адміністративно-правова охорона», І. Коросташова дійшла висновків, що в загальнотеоретичному значенні та в науці адміністративного права цю категорію варто розглядати в чотирьох аспектах, а саме як: 1) одну з функцій держави (правоохоронна функція); 2) завдання адміністративного права; 3) функцію адміністративного права; 4) діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також осіб, що надають публічні послуги. У першому випадку адміністративно-правова охорона розглядається як одна з внутрішніх функцій держави (правоохоронна функція), що розкриває її соціальну сутність і призначення в суспільстві, оскільки адміністративне право є дієвим важелем втілення державою в особі уповноважених нею державних органів влади (публічної адміністрації), своєї регулятивної та охоронної ролі. У другому випадку адміністративно-правова охорона

розглядається, як одне з основних завдань адміністративного права (як галузі права) щодо здійснення регулювання суспільних відносин управлінського характеру, які складаються у сфері управління й виконуються суб'єктами владних повноважень, внутрішньоорганізаційній діяльності інших державних органів, а також у процесі здійснення громадськими організаціями, їхніми органами зовнішніх юридично-владних повноважень з метою реалізації завдань і функцій держави. У третьому – як функція адміністративного права, що полягає у здійсненні правової охорони прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб – учасників адміністративних правовідносин (реалізується шляхом застосування спеціальних охоронних норм, а також чинних в охоронному режимі регулятивних (зобов'язуючих) норм. У четвертому випадку адміністративно-правова охорона – це система впорядкованої адміністративно-правовими нормами діяльності суб'єктів владних повноважень (публічної адміністрації) [8, с. 71–72].

Розмежовуючи категорії охорона та захист варто вказати точку зору І. Рогач, який наголошує на тому, що поняття «охорона» включає поняття «захист», коли про перше говоримо в широкому розумінні. Коли ж ідеться про вузьке значення, то обсяг поняття адміністративно-правової охорони збігається з обсягом поняття адміністративно-правового захисту. Таким чином, узагальнює науковець, адміністративно-правова охорона в широкому розумінні - це позитивний статичний стан адміністративною права, спрямований на попередження правопорушень та усунення перешкод реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права, та динамічний стан адміністративного права, спрямований на захист прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в разі порушення, невизнання чи оспорювання з можливістю застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності. У вузькому розумінні поняття адміністративно-правової охорони збігається з поняттям адміністративно-правового захисту та пов'язується з порушенням, не-

визнанням або оспорюванням прав, свобод чи законних інтересів, можливістю застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності [9, с.100; 10].

Далі необхідно вказати наукову позицію О. Стукаленка, який вказує, що, незважаючи на те, що дефініції «адміністративно-правова охорона» й «адміністративно-правовий захист» уживаються досить широко, чіткого їх розмежування не простежується. Одним із ключових питань у дослідженнях будь-якого правового явища є питання про його зміст. Для з'ясування змісту понять «адміністративно-правова охорона» і «адміністративно-правовий захист» потрібно почати з розмежування категорій «охорона» та «захист». Ці дефініції дуже близькі за змістом, тому іноді вживаються в юридичній літературі як тотожні слова та не мають чітких розбіжностей. Наприклад, в одному із тлумачних словників термін «захист» визначається як те, що захищає, є обороною, а термін «захищати» – як охороняти, огородити від посягань, від негативних дій, від небезпеки; попередити, забезпечити від чого-небудь. Тобто виникає ситуація, коли «охорона» визначається за допомогою слова «захист», а «захист» визначається за допомогою слова «охорона». Деякі вчені розглядають поняття «охорона» і «захист» як термінологічний інструмент, який допомагає визначати одне поняття через інше [11; 12, с.459; 13].

Таким чином, адміністративно-правова охорона та захист становлять здійснювану у встановленому законом порядку діяльність уповноважених суб'єктів, яка спрямована на те, щоб: а) створити належне нормативно-правове підґрунтя для охорони та захисту законних прав свобод ті інтересів громадян; б) забезпечити практичне втілення у життя норм права у всіх сферах суспільного життя; в) реалізовувати заходи, спрямовані на забезпечення правопорядку, а також застосування заходів впливу до правопорушників.

Тож проведене наукове дослідження дає змогу констатувати, що національна безпека держави, як об'єкт адміністративно-правової охорони та захисту, представляє собою особливу сферу суспільних відносин, які виникають з приводу створення без-

печних умов для розвитку та становлення суспільства, та метою функціонування яких є своєчасне виявлення та попередження виникнення реальних та потенційних загроз національним інтересам. Пріоритетами адміністративно-правової охорони та захисту забезпечення національної безпеки в українській державі є: по-перше, консолідація суспільства і забезпечення національної єдності, що на сьогодні є найбільш важливим завданням і потребує формування суспільно-політичних механізмів щодо улагодження дій усіх гілок державної влади, політичних та громадських сил; по-друге, удосконалення системи державного управління, що потребує об'єднання зусиль органів державної влади у формуванні та реалізації внутрішньої та зовнішньої політики держави, стратегічного планування, створення дієвих механізмів постійного моніторингу за тенденціями стану та розвитку внутрішнього та міжнародного безпекового середовища з метою своєчасного корегування пріоритетів безпекової політики; по-третє, забезпечення безпечних умов та високих соціальних стандартів рівня життя громадян і, у зв'язку з цим, покращення демографічної ситуації в державі; по-четверте, формування сприятливого середовища для сталого економічного розвитку та формування конкурентоспроможної економіки що, у свою чергу, є запорукою у вирішенні нагальних суспільно-економічних, екологічних та всіх інших питань. Одним із найактуальніших із цих питань є питання забезпечення енергетичної безпеки України; по-п'яте, реформування правоохоронної, судової та безпекової систем, правової бази їх функціонування в інтересах ефективної протидії існуючим та ймовірним викликам і загрозам; по-шосте, формування навколо України міжнародного безпекового середовища через активну участь України у підтриманні міжнародного миру та безпеки, розвиток взаємовигідних двох- та багатосторонніх відносин, стратегічного партнерства на основі прагматизму та відкритості, що, у свою чергу, не виключає можливості європейської та євроатлантичної інтеграції України [14, с.72].

Висновок

Як бачимо, на сьогодні національна безпека є однією із ключових проблем, яку необхідно вирішити вітчизняному законодавцю на шляху становлення України як самостійної, демократичної, економічно та політично незалежної європейської країни, на яку буде зважати світова спільнота. А відтак, значення адміністративно-правової охорони та захисту національної безпеки полягає у тому, що:

- забезпечує стабільний розвиток суспільства, а також надає можливість кожному окремому громадянину вільно розвиватись та реалізовувати гарантовані їм конституційні права, свободи та інтереси;
- сприяє активному та ефективному економічному та політичному розвитку держави та суспільства;
- підвищує внутрішню та зовнішню конкурентоспроможність держави, а також її імідж на міжнародній арені;
- прямо впливає на рівень довіри населення до держави взагалі, а також її органів зокрема.

Література

1. Новий тлумачний словник української мови у 4-х томах / Укладачі: В.В.Яременко і О.М. Сліпушко. - Т.3.- К.: Вид-во "Аконіт", 1998.-912 с.
2. Адміністративне право України : навчальний посібник : у 4-х т. : за заг. ред.- В.В. Галунька. [2-е вид., допов. і перероб.]. Херсон : ХМТ, 2011. Т. 1 : Загальне адміністративне право. 334 с.
3. Єщук О.М. Адміністративно-правова охорона в інформаційному суспільстві / "Інформація і право", № 2(11) / 2014 С.30-33 URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/14eomois.pdf>
4. Кожура Л.О. Адміністративно-правовий захист та охорона: поняття та співвідношення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015- С. 119-122. URL: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.35/part_2/31.pdf.
5. Морозова В.О. Охорона та захист права власності територіальної громади як адміністративно-правові категорії / URL: <chrome-extension://mhjfbmdgcfjbbpaeojofohoefgiehjai/index.html>

6. Правоторова О.М. Адміністративно-правова охорона: сучасні юрислінгвістичні аспекти. Право і суспільство. 2019. № 5. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/5_2019/part_2/14.pdf

7. Правоторова О.М. Особливості ефективності адміністративно-правової охорони. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2019. № 40. URL: https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/OK%2020_Admin.pravo_ОП19.pdf?id=8e9d0726-d3cc-4d74-821c-4376e439a8f0

8. Коросташова І.М. Адміністративно-правова охорона: загальнотеоретичні аспекти. Вісник Академії митної служби України. Серія: Право. 2015. № 2. С. 66–72

9. Рогач Л. Питання співвідношення понять «адміністративно-правова охорона» та «захист». Наука і правоохорона. 2016. № 4. С. 95-100

10. Сукманова О. В. Зміст адміністративно-правової охорони права власності. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Випуск 3. С. 156-160

11. Стукаленко О. Співвідношення понять «адміністративно-правова охорона» та «адміністративно-правовий захист». Наукове товариство Івана Кушніра. 2012. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=46468>

12. Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с

13. Правоторова О. М. Поняття та зміст адміністративно-правової охорони. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 4. С. 154-158. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/44.pdf

14. Лагодіна В. Національна безпека як зміст і мета державної політики України / В. Лагодіна // Правова інформатика. 2007. 2(14). С.69-76.

SUMMARY

It is noted that national security is a state in which: first, the country will be free of real and potential internal and external threats to society, economy, etc.; secondly, the citizens of the country will be able to fully realize their potential, as well as the constitutional rights and freedoms guaranteed to them; third, the existing state guarantees will fully ensure the stable development of society and the key interests of the Ukrainian nation.

It is proved that administrative and legal protection and protection are the activities of authorized entities carried out in the manner prescribed by law, which is aimed at: a) creating an appropriate legal basis for protection and protection of legal rights, freedoms and interests of citizens; b) to ensure the practical implementation of legal norms in all spheres of public life; c) implement measures aimed at ensuring law and order, as well as the application of measures to influence offenders.

It is argued that the national security of the state, as an object of administrative and legal protection, is a special area of public relations that arise to create safe conditions for development and development of society, and the purpose of which is timely detection and prevention of real and potential threats to national interests.

It is noted that today national security is one of the key issues that must be solved by the domestic legislator on the way to Ukraine as an independent, democratic, economically and politically independent European country, which will be considered by the world community. Thus, the importance of administrative and legal protection and protection of national security is that it: ensures the stable development of society, as well as enables each individual citizen to develop freely and exercise their constitutional rights, freedoms and interests; promotes active and effective economic and political development of the state and society; increases the internal and external competitiveness of the state, as well as its image in the international arena; directly affects the level of public confidence in the state in general, as well as its bodies in particular.

Key words: protection, protection, administrative and legal protection and protection, provision, national security.